

Zbigniew Nawrocki (red.): *Sekretna wojna.* *Z dziejów kontrwywiadu II RP*

Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2014.

Publikacje dotyczące działalności służb specjalnych II RP cieszą się nieustającym zainteresowaniem, a spora grupa historyków specjalizujących się w dziejach wywiadu i kontrwywiadu może liczyć na grono wiernych czytelników. Do licznych publikacji zbiorowych wydanych w ostatnich latach i traktujących o historii tych formacji¹ dołączył zbiór artykułów pod redakcją Zbigniewa Nawrockiego. Opublikowana przez Wydawnictwo Zysk i S-ka książka zawiera teksty wystąpień wygłoszonych podczas konferencji organizowanych przez Centralny Ośrodek Szkolenia Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego im. gen. dyw. Stefana Roweckiego „Grotą” w Emowie na temat dziejów kontrwywiadu polskiego w latach 1914–1948. Referaty te zostały wcześniej wydane jako publikacja wewnętrzna ABW², a pomysł ich udostępnienia szerszemu gronu czytelników należy powitać z uznaniem.

Autorami artykułów są zarówno historycy akademicy, pracownicy IPN, instytucji archiwalnych i muzealnych, jak i funkcjonariusze służb specjalnych. Możemy wśród nich odnaleźć badaczy o ustalonej renomie i znacznym dorobku naukowym, jak i takich, którzy dopiero rozpoczynają badania nad historią wywiadu i kontrwywiadu. Zawartość publikacji można umownie podzielić na kilka grup tematycznych. Pierwsza obejmuje okres kształtowania się zrębów służb wywiadowczych i kontrwywiadowczych odrodzonej Rzeczypospolitej. Otwiera ją tekst referatu Włodzimierza Suleji, który na podstawie wybranych życiorysów oficerskich zajął się genezą i ideowym rodowodem służb specjalnych (*Służby specjalne II Rzeczypospolitej. Ideowy rodowód*). O problematyce kształtowania się instytucji policji politycznej i cywilnych służb kontrwywiadu w pierwszych latach niepodległości napisał Andrzej Misiuk (*Cywilne służby kontrwywiadowcze w II Rzeczypospo-*

---

¹ W ostatnich latach ukazały się m.in.: *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II Rzeczypospolitej*, pod red. T. Dubickiego, t. I-IV, Łomianki-Warszawa 2011–2014; *Wywiad wojskowy II Rzeczypospolitej. Materiały*, pod red. P. Kołakowskiego i A. Peplńskiego, Kraków 2011; *Studia nad wywiadem i kontrwywiadem Polski w XX wieku*, pod red. W. Skóry i P. Skubisza, tom 1, Szczecin 2012; *Za kulisami wywiadu i dyplomacji. Polski wywiad wojskowy 1918–1945*. Materiały pod red. P. Kołakowskiego i A. Peplńskiego, Kraków 2014.

² Z. Nawrocki (red.), *Kontrwywiad II RP 1918(1914–1945(1948))*, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralny Ośrodek Szkolenia im. gen. dyw. Stefana Roweckiego „Grotą”, t. I-II, Emów 2013–2014.

litej. *Zarys problematyki*), zaś Jerzy Gaul zajął się działalnością kontrwywiadów podczas pierwszej wojny światowej (*Zarys problematyki działań kontrwywiadowczych na ziemiach polskich w latach 1914–1918*). Zagadnieniom funkcjonowania wywiadu i kontrwywiadu w okresie walk o granice poświęcili swe wystąpienia Rafał Wojciech Tulicki (*Wywiad i kontrwywiad II Rzeczypospolitej w okresie walk o granice 1918–1922*), Czesław Partacz i Bogusław Polak (*Wywiad i kontrwywiad formacji wielkopolskich 1918–1919. Postulaty badawcze*) oraz znakomity znawca dziejów radiowywiadu II RP, Grzegorz Nowik (*Wywiad bolszewickiej Rosji w Polsce i rola Biura Szyfrów w zwalczaniu sowieckiego szpiegostwa w latach 1918–1921*).

Drugą grupę referatów stanowią wystąpienia związane z dziejami służb specjalnych w niepodległej Rzeczypospolitej. Poruszają one bardzo zróżnicowaną tematykę zarówno pod względem geograficznym jak i rzeczowym, traktując w artykułach: Edwarda Długajczyka o działalności kontrwywiadu na Śląsku (*Szkic do problematyki zwalczania obcego szpiegostwa w województwie śląskim w latach 1922–1939*), Wojciecha Skóry o Wolnym Mieście Gdańsku, (*Działalność polskiego kontrwywiadu wojskowego w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 1920–1939. Zarys problematyki*), o kresach wschodnich, którymi zajęli się Artur Ochał (*Działalność kontrwywiadowcza Placówki Wywiadowczej KOP nr 1 „Suwałki”/”Grodno” (1929–1939)*) oraz Marcin Majewski (*Kontrwywiad II RP wobec Ukraińskiej Organizacji Wojskowej (UWO) i Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN)*), a także o Wielkopolsce omówionej w artykule Michała Polaka (*Współdziałanie społeczeństwa polskiego z wywiadem i kontrwywiadem II Oddziału SG w Wielkopolsce w latach 1938–1939. Postulat badawczy*). Podobnie wygląda zróżnicowanie artykułów pod względem rzeczowym, od prób syntezy podejmowanych w referatach Henryka Ćwieka (*Z działalności służb specjalnych II Rzeczypospolitej zwalczających wpływy wywiadu Republiki Weimarskiej [wybrane problemy]*), Andrzeja Peplńskiego (*Funkcjonowanie i efekty działań polskiego kontrwywiadu ofensywnego w latach 30. XX wieku*) i Beaty Mąciór-Majki (*Spory kompetencyjne między władzą wojskową a cywilną w działalności kontrwywiadowczej II RP*) po wystąpienia poświęcone poszczególnym aspektom pracy kontrwywiadowczej. Działalnością attaché wojskowych zajął się Robert Majzner (*Zadania kontrwywiadowcze w zakresie obowiązków attaché wojskowych w latach 1918–1939. Zarys problematyki*), bardzo ciekawą charakterystykę działalności Referatu Technicznego II Oddziału SG dał Tadeusz Dubicki (*Samodzielny Referat Techniczny [SRT] Oddziału II Sztabu Generalnego [Głównego] Wojska Polskiego. Geneza, organizacja i personalia*), zaś Andrzej Krzak powrócił do jednej z najwięk-

szych afer szpiegowskich II RP, której pewne aspekty do dzisiaj pozostają niewyjaśnione – sprawy Jerzego Sosnowskiego („*Afera Sosnowskiego w świetle „sprawy Pfeifera*”). Na uwagę zasługuje także wystąpienie Aleksandra Woźnego oparte na analizie relacji oficerów kontrwywiadu składanych na emigracji wobec funkcjonariuszy Biura Rejestracyjnego Ministerstwa Spraw Wojskowych (*Kontrwywiadowcze bezpieczeństwo II RP przed 1 września 1939 r. w ocenie kpt. Mieczysława Dubika i rtm. Mieczysława Kamińskiego*).

Trzecią grupę referatów stanowią teksty poświęcone działalności polskiego wywiadu i kontrwywiadu w czasie drugiej wojny światowej. Karol Paduszek zajął się działalnością II Oddziału na terenie obu Ameryk (*Zarys organizacji i działalności polskiego kontrwywiadu w Ameryce Północnej i Południowej w latach 1939–1945*), pozostali autorzy skupili się na problematyce związanej z funkcjonowaniem państwa podziemnego – Waldemar Grabowski omówił aktywność władz cywilnych (*Aspekty kontrwywiadowcze działalności władz cywilnych Polski Walczącej 1939–1945*), Andrzej Krzysztof Kunert przyjrzał się personaliom oficerów kontrwywiadu Polski Podziemnej (*Ludzie przedwojennej „dwójki” w kontrwywiadzie Komendy Głównej i Komendy Okręgu Warszawa Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej*), Andrzej Chmielarz przybliżył kwestię osłony kontrwywiadowczej Komendy Głównej AK (*Inspiracja czy mistyfikacja? Przyczynek do historii kontrwywiadowczego zabezpieczenia pracy Komendy Głównej AK*), a Tomasz Balbus zarysował problematykę związaną z powojennymi dziejami kontrwywiadu państwa podziemnego (*Kontrwywiad Polski Podziemnej wobec okupacji sowieckiej [1944–1948]. Zarys problematyki*).

Czwartą i ostatnią grupę artykułów stanowią prace poświęcone szeroko rozumianym zagadnieniom archiwalnym i źródłoznawczym – Czesław Andrzej Żak scharakteryzował źródła do historii kontrwywiadu w Centralnym Archiwum Wojskowym (*Źródła do historii polskiego kontrwywiadu w latach 1914–1948 w zasobie archiwalnym Centralnego Archiwum Wojskowego*), Rafał Leśkiewicz zajął się zasobem archiwalnym IPN (*Źródła do historii polskiego kontrwywiadu w zasobie archiwalnym Instytutu Pamięci Narodowej*), zaś Robert Oleszkowicz bibliografią historii polskich służb specjalnych (*Materiały do „Bibliografii historii polskich służb specjalnych”*).

Opatrzona przedmową szefa ABW i notatkami o autorach, książka nie posiada indeksu nazwisk, co niestety coraz częściej bywa standardem wśród wydawnictw naukowych. Brak ten, zważywszy na objętość tomu i zakres tematyki w nim poruszanej, poważnie utrudnia, zwłaszcza historykom, korzystanie z publikowanych artykułów.

Recenzowana książka stanowiąca cenny wkład w badania nad dziejami polskich służb specjalnych, zawiera przede wszystkim teksty umieszczone w tomie pierwszym wzmiankowanej wewnętrznej publikacji ABW. Pozostaje mieć nadzieję, że wkrótce szersze rzesze czytelników zyskają możliwość zapoznania się z zawartością tomu drugiego.

dr hab. Marcin Kwiecień
Uniwersytet Jagielloński